

HET CENTRAAL VISSERIJREGISTER

Registratie vóór 1882

De eerste gepubliceerde registratie van vissersschepen dateert van 1726. Toen verscheen bij de uitgeverij van de Wed. Jan van Giessen te Enkhuizen de *Naamlyste van boekhouders, schepen, en stuurlieden der haringbuysen in 't Jaar 1726 van ENCHUYSEN ter Haringvisscherye uitgevaren*. Zij vermeldde de rederijen in het Noorderkwartier (Enkhuizen en De Rijp) met de scheepsnamen.¹ Vanaf 1824 bevatten de jaarlijkse naamlijsten het visserijnummer (letter(s) plus cijfer).²

Registratie 1882-1910

In de tweede helft van de 19^e eeuw gingen steeds meer landen deelnemen aan de visserij op de Noord-

zee. Het werd een ruige boel met ruzies over vismethoden, smokkelarij, dronkenschap en vernieling van elkaars gerei.

Er ontstond zo'n chaos, dat de landen rondom de Noordzee in 1882 de Noordzeeconventie overeenkwamen, waarin o.a. het politietoezicht door marinevaartuigen was opgenomen en de verplichting visserijnummers in het zeil en op de boegen van de vissersschepen te voeren.

Daarop vooruitlopend was in Nederland de wet van 21 juni 1881 aangenomen, waarbij aan de burgemeesters van de vissersplaatsen was opgedragen een register aan te leggen en te onderhouden, waarin de vaartuigen onder een doorlopend nummer werden ingeschreven, met vermelding van de naam van het

vaartuig en de eigenaar. Er was dus sprake van een decentraal register.

Registratie 1911-2004

Het kaartsysteem tot 1945
Met een nieuwe Visserijwet, die in werking trad op 1 juli 1911³, werd ook een nieuwe organisatie in het leven geroepen: de Visscherij-inspectie. Deze was onder meer belast met de registratie van de zee- en kustvissersvaartuigen.⁴ Had men in het lokale register al een nummer, dan mocht men dit doorgaans behouden. Opvallende nummers werden opnieuw gebruikt. De lokale houder van het visserijregister diende maandelijks in de eerste week de wijzigingen in het register alsmede verongelukten bij de visserij op te sturen naar de Hoofdinspecteur der Visserijen.

Voorzijde en een bladzijde uit het lokale Vlaardingse register 1882-1908

Kaart HK 45, 28 maart 1928

DE BURGERLIJKE STAND VAN DE ZEEVISSERIJSCHEPEN

Jan P. van de Voort

In de aanvangsperiode brachten de ambtenaren van de Visserij-inspectie wijzigingen aan door de oorspronkelijke gegevens door te strepen en de nieuwe gegevens erboven te schrijven. Dat bevorderde niet de leesbaarheid.

Daar is men na enige tijd van afgestapt. Bij wijziging van een of meer gegevens maakte men een nieuwe kaart aan, met een verwijzing naar de vorige kaart. Kreeg een schip een nieuw nummer, bijvoorbeeld na verkoop, dan plaatste men meestal rechtsboven op de kaart een verwijzing naar het nieuwe nummer. Zo ontstond er een keten, waarlangs men een vissersschip van begin tot eind kon volgen. Maar let op: Een visserijnummer, zelfs een visserijnummer met scheepsnaam, is nog niet altijd uniek voor een visserij-schip. Soms hechtte een eigenaar aan een bepaald visserijnummer en scheepsnaam en liet hij in de loop van de tijd meerdere verschillende schepen met hetzelfde nummer en naam bouwen.

De afsluiting van de Zuiderzee in 1932 veroorzaakte voor vissers in deze regio een tijdelijke breuk in de centrale visserijregistratie. Na de afsluiting van de Zuiderzee werd de visserij op het ontstane IJsselmeer in eerste instantie onmogelijk verklaard en stopte men met de registratie in het Centrale Visserijregister. Toen jaren later bleek dat er wel degelijk een blijvende visserij bestond, werd ook de registratie hervat, beginnend met een 'inhaal-slag'. Hiervoor maakte men gebruik van de plaatselijke/gemeentelijke registratie van de Zuiderzeeplaatsen, die al die jaren wel was bijgehouden. De gegevens waren echter niet uniform, vissers maakten vaak de aangiften zelf. De ambtenaren van het Centraal Visserijregister hadden er nog een hele kluit aan en lieten daardoor vaak de in hun ogen minder belangrijke zaken op de kaarten oningevuld of schreven 'onbekend'.

Het kaartsysteem 1945-2004

Na de tweede wereldoorlog werd een nieuwe kaart geïntroduceerd die meer

Kaart uit het Centraal Visserijregister
VL 147 / VL 159

¹ J.P. van de Voort, 'Naamlijst van haringbuizen verschijnt', in: Remmelt Daalder (hoofdre-dactie), Maritieme geschiedenis van Nederland in 70 hoogtepunten 1500-2000. (Amsterdam, 2004) 67-69

² J.P. van de Voort, 'De visserijdocumentatie van het Visserijmuseum 1962-2002', in: Netwerk. Jaarboek Visserijmuseum 13(2002) 65-76

³ http://www.gahetna.nl/collectie/archief/pdf/NL-HaNA_2.11.12.ead.pdf

⁴ https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=Visscherij+PROX+register&page=1&sortfield=date&cql%5B%5D=%28date+_gte_+%2201-01-1910%22%29&cql%5B%5D=%28date+_lte_+%2201-12-1911%22%29&coll=ddd&direct=true&maxperpage=20&identifier=MMKB08%3A000175816%3Apeg21%3Aa0001&resultsidentifier=MMKB08%3A000175816-%3Apeg21%3Aa0001

Kaart van de HK 45 (1959-1961)
(voor- en achterzijde)

informatie over schipper en schip vastlegde. De kaart moest aan beide zijden worden ingevuld.

In 1920 werden de taken van de Visserijinspectie overgeheveld naar de afdeling Visserij van het Ministerie van Landbouw en Visserij. Vanaf 1947 publiceerde deze afdeling Visserij elk jaar een lijst met de geregistreerde vissersschepen en gaf maandelijks lijstjes met mutaties uit. Men kon op deze 'Gids van vissersvaartuigen' abonneren.

Vanaf 1998 wordt er niet meer gesproken van een 'Centraal Visserijregister', maar van 'visserijregister' als bedoeld in art. 4 van het Besluit Registratie Vissersvaartuigen 26 januari 1998 (Staatsblad 61). De aanduiding 'het plaatselijke visserijregister' verviel en werd vervangen door 'visserijregister'. Het is vanaf dit jaar een database. De *Gids van vissersvaartuigen* is sinds 2004 via internet te raadplegen en te downloaden.⁵

Betrokkenheid Museum Vlaardingen en Zuiderzeemuseum

In 1981 stelde het Ministerie microfiches van het systeem 1911-1948 ter beschikking aan het Visserijmuseum en het Zuiderzeemuseum. Dit systeem werd weinig geraadpleegd,

want het was niet zo gebruikersvriendelijk en moeilijk leesbaar. In 1992 kwam het originele kaartstelsel (1911-ca. 1990) bij het Visserijmuseum te Vlaardingen terecht. Na schatting is de omvang ca. 40.000 kaarten. Na fotografie zijn de kaarten opgenomen in het Nationaal Archief.

Voor Museum Vlaardingen en het Zuiderzeemuseum bieden de 40.000 kaarten bijzonder veel interessante informatie over de zeevisserij, gebruikte scheepstypen en de vissers. Een project rond de digitalisering van de kaarten vond bij de Samenwerkende Maritieme fondsen een warm onthaal, waarna met het fotograferen gestart kon worden. Dit is nu achter de rug, de volgende stap is het overtypen van de data van de kaarten. Een activiteit, die 100 vrijwilligers al enkele maanden bezighoudt. Inmiddels is 50% van alle data overgetypt. Er wacht ons dus nog een flinke klus, waarbij alle hulp welkom is. Voor aanmelding zie: hetvolk.org/lopende projecten. De gefotografeerde kaarten zullen met hun gegevens beschikbaar komen op: zuiderzeecollectie.nl

Het Centraal Visserijregister leidt ons naar tal van interessante gebeurtenissen en verhalen. Zie de kaders bij dit artikel.

⁵ https://www.vissersvaartuigen.nl/media/gidsen/GIDS_DEC_2004.pdf

BOTTER IN DE HOOFDROL

Op de kaart van de botter MK 118 van Klaas Teerhuis te Marken stond de aantekening dat de botter in juli 1913 naar Monnickendam was verkocht 'aldaar verbrand voor opname bioscoopfilm'. Het betrof filmopnamen op Marken voor een 'stomme' (melo)dramafilm van 30 minuten in kleur van Joseph Delmont, een Duitse filmregisseur en zelf ook filmacteur. De opnames vonden in 1913 plaats op Marken. Men ziet er de Markers in hun kenmerkende klederdracht in de straatjes lopen, de haven vol

botters. Interieuropnamen werden in een Berlijnse studio gerealiseerd. Opvallend is dat de ruimten - vol met bewegende Markers in dracht - veel groter zijn dan die in de kleine Marker vissershuisjes. De titel van de film was: 'Auf einsamer Insel'. De Nederlandse titel luidde: 'De wraak van den visscher'. Er kwam ook een Engelse versie: 'On a Lonely Island'.

De vele advertenties in de kranten laten zien dat de film in 1914-1915 veel belangstelling trok.

Affiche film *Auf einsamer Insel*, december 1913 (internet)

Bioscoop Langestraat.

Programma van Vrijdag 30 Jan. t. en m. Donderdag 5 Febr.

Aanvang 7 uur en Zondagmiddag 3 uur.

1. AMERSFOORTSCH BIOSCOOPJOURNAAL. Actueel.
2. IN DEN TUNNEL. Prachtoernedie.

3. De wraak van den visscher

PRACHTFILM ter lengte van ruim 1200 Meter, in 3 afdeelingen. Hollandische opname, spelende op het eiland Mariken door artiesten in nationaal costuum.

4. DE FIDELLE SCHOONZON.

Kluchtspel ter lengte van 900 Meter, in 2 afdeelingen.

Maandag 2 Februari Eere-avond voor den heer DENIJS VAN ROON, Chef van dit theater.

Explicateur de heer WILLY HELM.

Ter gelegenheid van den Eere-avond op Maandag 2 Februari EXTRA-NUMMER in 1 of 3 afdeelingen.

Cello de heer JOH. J. P. VAN ROON.
Viool de heer VIERDAG Jr.
Piano de heer VAN VESSUM.

Advertentie van Bioscoop Langstraat te Amersfoort voor de film *De wraak van den visscher*, in Amersfoortsche Courant 31 januari 1914

Toepassing

Het Centraal Visserijregister was de enige officiële scheepsregistratie voor zeevisserijsschepen van 1911–ca. 2000. Voor het samenstellen van de levensloop van een visserijsschip

is dit gedigitaliseerde register op internet een onmisbare en efficiënte bron. Ook genealogen kunnen er persoonsgegevens in vinden. Denk aan schippers en aan betrokkenen bij rederijen en werven. Musea en andere erfgoedinstellingen kunnen

er baat bij hebben, wanneer men beeldmateriaal met visserijsschepen of rederijen er op, wil identificeren of toevoegen aan de digitale scheepsvermelding zodat andere geïnteresseerden er kennis van kunnen nemen.

ZEVEN SCHEVENINGSE VISSERSTJONGENS EN EEN MOTORVLET, KW 96 'ANNA'

De registerkaart van KW 96 van rederij Machiel Parlevliet vermeldt: “De eigenaar heeft (...) een nieuw scheepje gekocht en onder KW 96 in de vaart gebracht, welk vaartuig in maart 1941 uit de haven te Scheveningen werd ontvreemd.”

Twee Scheveningse vrienden wilden naar Engeland om zich daar aan te sluiten bij de geallieerde strijdkrachten. In het café bespraken ze het plan, uiteindelijk zouden er zeven Scheveningse vissers meegaan. De motorvlet KW 96 ‘Anna’ uit Katwijk was geschikt voor de overtocht. De vlet lag wel op een ongunstige plek in de tweede binnenhaven. Om de drie kwartier kwam er een Duitse patrouille langs van de Feldgendarmeerie. Vanaf de ligplaats was het een lange tocht tot aan de havenmond. Het vertrek was gepland op de zondagavond van 16 maart

1941. De weersomstandigheden waren die avond gunstig, mistig en er woei een gunstige noordenwind. Na de zondagavonddienst in de Oude Kerk bepaalden ze of de tocht doorging en wie er mee zouden gaan. Rond tien uur gooiden ze de ‘Anna’ los. Peddelend met houten plankjes gingen ze op weg. De mast van de motorvlet stak bij het passeren van de ‘Pijp’ (de doorgang van de Tweede naar de Eerste haven) boven de kade uit. Gelukkig werd de mast niet door de Duitse schildwachten aan weerskanten van de Pijp opgemerkt.

Na de Pijp duwden ze de vlet hard af en zo gleden ze dwars door de Eerste binnenhaven richting de voorhaven. Bij de havenmond moest de motor -om hem te kunnen starten- voorverwarmd worden. Het lukte hen niet om de motor aan de praat te krijgen, de ‘Anna’ kwam

dwars in de buitenhaven te liggen en liep vast op de basaltkeien van het Zuiderhavenhoofd. De motor startte eindelijk wel, maar maakte een enorm lawaai. Gelukkig sloeg juist de klok van de Oude Kerk twaalf uur, zodat de tocht toch veilig kon beginnen. Uiteindelijk pikte een Engelse torpedobootjager ze na 18 uur op en zette hen de volgende ochtend in Edinburgh af. Enkele dagen na hun geslaagde vlucht ontvingen de ouders van een van hen een briefje met daarop de woorden: “De adelaar is zeven veren kwijt”. Zo wisten de families van de zeven zonen dat ze veilig in Schotland waren aangekomen.

De zeven Scheveningse vissers werden door Koningin Wilhelmina ontvangen en overleefden de oorlog. De KW 96 ‘Anna’ liep op 26 juli 1945 op een mijn en ging verloren.

IJM 490-Gorredijk in de Vlaardingse
Koningin Wilhelminahaven, 30 juli 1939
(Museum Vlaardingen)

KAART HT 9

Op de kaart van HT 9, een open roei- of zeilboot uit Heenvliet van Izaak Bravenboer staat vermeld dat de boot in januari 1942 door de Duitse Weermacht in beslag werd genomen, omdat men er Joden mee naar Engeland wilde brengen. Acht personen wilden de oversteek maken. Zij werden verraden door de chauffeur die hen in de haven afzette. De Duitse bezetters fusilleerden enkele passagiers vanwege hun betrokkenheid bij het verzet.

Een passagier, Josef Fisher, wist zich te verbergen in een kist en slaagde er uiteindelijk in te ontkomen. De Duitsers arresteerden de bij de vlucht betrokkenen, en mogelijk ook Izaak Bravenboer. Izaak stierf op 66-jarige leeftijd in 1943 in Buchenwald. Jozef Fischer getuigde na de oorlog tegen de chauffeur, die ter dood veroordeeld werd. Een vonnis dat later werd omgezet in een gevangenisstraf van 10 jaar.